

Prof. dr. sc. Marijan Herak

Zagreb, 11. svibnja 2012.

Geofizički odsjek PMF-a
Horvatovac 95, Zagreb

Poštovana gospodo,

Nacrtom prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama zakona o Znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju člankom 47. predviđa se ukidanje mogućnosti nastavka rada redovitih profesora u trajnom zvanju nakon 65. godine života na teret proračuna.

U tekstu prijedloga nema obrazloženja za ovakvu promjenu. Jedinu argumentaciju čulo se po medijima i ona se svodila na dva argumenta:

Tvrdnja: Time će se otvoriti nova radna mjesta za oko 500 mladih doktora znanosti kojima ugovori o radu istječu u naredne 2-3 godine.

Komentar: Prema <http://chartsbin.com/view/1124> u Hrvatskoj radi nešto više od 11.000 istraživača ('head count', HC = 2500/milijun stanovnika). Uz pretpostavku da će svake godine približno tek svaki četrdeseti u redovnu mirovinu, izlazi da mirovinu otiđe oko 275 istraživača godišnje. To je više od ukupnog broja mladih doktora znanosti koji bi svake godine trebali izaći iz sustava čak i ako tih petstotinjak mladih doktora podijelimo samo u dvije godine! Dakle, čak i uz nerealnu pretpostavku da oni svi zaslužuju ostati u sustavu ZVO (u razvijenom svijetu to nije niti približno tako!), ne vidim problem da ih se namjesti na radna mjesta koja se svake godine otvaraju redovnim umirovljenjem. Dapače, kako su ti mladi doktori praktički i jedini mogući kandidati za ta radna mjesta, čini se da bismo mogli imati problema s NEDOSTATKOM pogodnih kandidata, a ne s njihovim zapošljavanjem!

Tvrdnja: Ta se odredba do sada zloupotrebljavala jer su rad nakon 65. godine nastavljali i oni koji to nisu 'zaslužili' jer nisu znanstveno izvrsni i sl.

Komentar: Ako je to istina, ovo na žalost govori o nevoljkosti vlasti (financijera) da učinkovito provodi odredbe zakona. Ako polje žita treba očistiti od kukolja, spaliti cijelo polje vrlo je loše rješenje! Dakle, ako postoji problem da se nakon 65. godine zadržava previše nekvalitetnih ljudi, to valja sustavno riješiti pazeći da se zakon provodi onako kako je napisan (tj. da zaista postoji dobro obrazložena potreba).

Podsjećam da u važećem Zakonu (čl. 102) stoji odredba da se ta mogućnost otvara ne iznimno, nego 'kada postoji potreba za nastavkom ... rada'. Njezino ukidanje znači da zakonodavac sada smatra da takvih potreba više ne može biti ili da nisu važne. Mislim upravo suprotno – takve potrebe objektivno postoje i ponekad su vitalno važne za nesmetani razvoj pa i opstanak nekih struka – sjetimo se nedavnog primjera na medicini zbog kojega se čak i zakon mijenjao i to u suprotnom smjeru od ovoga prijedloga!

Nadalje, ovdje govorimo jednako (ako ne i više) o nastavnim potrebama koliko i o znanstvenoj aktivnosti. Taj je argument često i presudan pri odluci o produljenju angažmana. U tom smislu je odredba u novom prijedlogu, po kojoj fakultet takvog profesora može zadržati ako on

'donese' znanstveni ili stručni projekt kojim može pokriti svoju plaću, posve promašena. Ne postoji takav projekt na svijetu u kojem bi revizori odobrili trošak projektnog novca za plaću za predavanja!

Usvoji li se, ova će izmjena proizvesti mnogo više loših nego pozitivnih učinaka. Evo i nekih razloga zašto:

- a) Za malu zemlju, te posebno za *male ili deficitarne struke u maloj zemlji*, takva odluka može imati presudne i kobne posljedice (npr. nasljednik kojega si pripremao da preuzme tvoje mjesto, dobio je u Americi ponudu koju ne može odbiti, a mladi doktorand ili post-doc bit će spreman za takvo što tek za koju godinu...). To će, opet u deficitarnim i malim strukama, često dovesti do forsiranih zapošljavanja ("da se ne izgubi radno mjesto") onih koji su na raspolaganju, a ne najboljih. A pogreške u odabiru kadrova plaćaju se skupo i dugo... O produljenju rada nakon 65. godine života valja odlučivati u skladu s poštenim odgovorom na pitanje: "Hoće li za struku biti bolje ako dotični profesor ostane još pet (ili manje) godina?". A *priori* reći 'NE' u svakom slučaju, kako se predlaže, ne čini mi se mudro. Primjer Andrije Mohorovičića, nakon čijega je prisilnog umirovljenja hrvatska seizmologija (tipična vrlo mala struka) praktički ugasnula da bi se tek nakon više desetljeća životarenja uspjela probuditi, morao bi nam biti poučan. *Historia est magistra vitae!*
- b) Siguran da će biti umirovljen sa 65 godina života, savjestan profesor već nakon svoje 60. ili 61. godine ne bi smio biti mentor doktorandima, niti bi smio prijaviti znanstveni projekt, jer je izvjesno da taj posao neće dovršiti do kraja radnog vijeka. Tako se onemogućuje da se bogate karijere kraju privedu kroz 'phase-out' proces u razumnom roku u kojem se započete obveze završavaju i teren se polako prepušta nasljednicima. Tranzijenti su ovdje posve nepoželjni.
- c) Ne čini se mudro silom zakona u mirovinu slati upravo one ljude u koje je država najviše uložila i koji su svojim radom dokazali da taj novac nije bačen u vjetar (opet, razlikujmo žito od kukolja!). Oni su u doslovnom smislu proživjeli cjeloživotno obrazovanje, te mogu – ako im zdravlje dozvoljava – presudno utjecati na prosperitet svojih struka. To će se vrlo nepovoljno odraziti i na ukupni potencijal znanosti, nedostatak mentora, članova povjerenstava i sl.
- d) Jasno je da se životni vijek produljuje, što se reflektira i u trendovima produljenja radnog staža u čitavom svijetu. Ovo se u tom svjetlu doima kao korak u pogrešnom smjeru.

Molim Vas da pažljivo odvagnete sve argumente za i protiv ove naizgled male promjene, jer se bojim da bi ona mogla uzrokovati brojne i teško rješive probleme s dalekosežnim posljedicama. Zato predlažem da se ostavi postojeća odredba, ali da se postroži evaluacija obrazloženja fakulteta u svakom pojedinom slučaju.

S poštovanjem,
Marijan Herak